

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Építész Kamara Elnöke által eljuttatott kérdések és az azokra adott válaszok

KÉRDÉSEKRE ADOTT VÁLASZOK FORRÁSAI:

1) A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjtv.) - néhány rendelkezéstől eltekintve - **1999. szeptember 01.-től lépett hatályba** és váltotta fel a korábbi, 1969. évi III. törvényt.

A törvény az építészeti alkotásokra vonatkozó szabályanyag szempontjából két részre osztható; egy „általános” részre, ami valamennyi szerzői alkotásra irányadó szabályokat rendez, és egy különös részre, az Szjtv. X. fejezete különös rendelkezéseket tartalmaz a képzőművészeti, fotóművészeti, építészeti, iparművészeti, stb. alkotások, műszaki létesítmények terveire vonatkozóan.

2) Szerzői Jogi Szakértői Testület által eddig építészet témakörében alkotott és nyilvánosságra hozott, könyvformában és interneten közzétett szakértői vélemények.

3) Jogi szakirodalom: szakmai kommentárok, szerzői jogi kézikönyv (1973.), egyéb, e témában született szakmai publikációk, cikkek, tanulmányok.

4) Legfelsőbb Bíróság gyakorlata.

KÉRDÉSEK

1) Az egyéni alkotás milyen tervfajttá válik szerzői jog tárgyává?

Az új törvény szerzői jogi védelemben részesíti az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotását, *függetlenül attól, hogy a törvény külön megnevezi-e ezeket.*

A törvény felsorolása példálózó, a nevesített alkotások között van *az építészeti alkotás és annak terve, valamint az épületegyüttes, illetve a városépítészeti együttes terve, a műszaki létesítmény terve.*

A védelem nem csak a tervre, hanem magára az épületre, épületegyüttesre is kiterjed.

Az Szjtv. ugyanakkor nem határozza meg az építészeti alkotás tervének fogalmát, azt, hogy a közjogi elnevezést nyert tervfajta közül melyik részesülhet védelemben, és azt sem, hogy a tervezési folyamatnak melyik az az első részeredménye, amely megalapozhatja a szerzői jogi oltalmat.

A védelem nem a terv elnevezéstől, hanem annak tartalmától függ, azaz, hogy a szerzői jogi törvény két kritériumának megfelel-e, a terv rendelkezik-e egyéni, eredeti jelleggel és eléri-e az alkotás szintjét:

A védelemnek az alkotás egyéni, eredeti jellegén kívül más feltétele nincs. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől, vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.

A bírói gyakorlat szerint, szerzői jogi védelemben részesül minden olyan mű, amelynek formáján az alkotó szellemi tevékenységéből fakadó eredetiség jegyei felismerhetők, függetlenül attól, hogy az alkotás milyen esztétikai értékelést vált ki (BH 1980/332.).

Az EBH2000. 382. sz. határozat szerint „az egyéni, eredeti jellegű, önálló és kreatív gondolatíságot tükröző építészeti terv az az alkotás, amelynek tervezőjét szerzői jog illeti meg.”

Az építészeti műszaki tervezés folyamata, vagy akár az épület „élete” során született különböző tervfázisok (ötletterv, tanulmányterv, látványterv, vázlatterv, tenderterv,

engedélyezési terv, kiviteli terv, rekonstrukciós terv, stb.) esetében nem automatizmus, hogy ezek szerzői jogi védelmet élveznek. A szerzői jogi minősítés kifejezetten attól függ, hogy tartalmilag egyéni, eredeti jellegük van-e, és hogy elérik-e az alkotás szintjét.

Néhány konkrét ügyből hozott példával illusztráljuk, hogy mely tervek, tervfázisok miatt, milyen viszonylatban és hogyan kaptak szerzői jogi védelmet:

a) Az üzletház *engedélyezési tervei* olyan eredeti, önálló szellemi alkotások, amelyek a törvény védelme alatt állnak (BH 1993/666.).

b) Szerzői Jogi Szakértői Testület 25/1994. számú szakértői véleménye: *az ún. tenderterv és kiviteli terv önmagában szerzői jogi oltalomban részesülő alkotás, de más terv (előzményterv) viszonylatában nem feltétlenül.*

A perbeli esetben az engedélyezési terveket készítő tervező által megalkotott tenderterveket használták fel jogosulatlanul kiviteli tervek készítéséhez, a kiviteli tervek a tendertervekhez képest 10%-ban mutattak eltérést, azok valójában a tendertervekhez képest nem voltak önálló, egyéni eredeti jelleggel bíró szerzői alkotások.

c) *Felújítási, rekonstrukciós tervek jogi megítélése*

Szerzői Jogi Szakértői Testület 2006/10. számú szakvéleménye egy épület felújítása során készült, melyben egy homlokzat felújítási terv is szerepelt közvetett módon.

A felújítási homlokzati tervek előtti eredeti homlokzatot Schmall Henrik készítette, a felújítás során elkészült tervdokumentáció, és annak részét képező grafika, az eredeti homlokzattól csak minimális mértékben tér el. Az eljárás során megállapításra került, hogy az eltérések nem eredményeznek új, egyéni-eredeti szellemi alkotást, ugyanis azok az eredeti épületen (és ezek szerint az eredeti tervekben) is szereplő motívumok (díszítő elemek, kőfejek, domborművek) minimális variációi.

Önmagukban kifejezetten csak *rekonstrukciót tartalmazó tervek* bármennyire is óriási munkát képviselnek, nem hoznak létre szerzői alkotást, mert szerzői jogi értelemben nincs az eredménynek egyéni, eredeti alkotójellege a rekonstruált épülethez, illetve annak tervtörvényéhez képest. Az épület rendeltetése, külső megjelenése, tömegképzése, elhelyezkedése, funkciója, anyaghasználata, stb. meghatározott, így a rekonstrukció nem kíván szerzői jogi értelemben vett egyéni, az alkotó eredetiségének jegyeit hordozó alkotómunkát. A rekonstrukció valójában nagyon hasonlít a restauráláshoz, ahol a restaurátor nem törekszik másra, mint az eredeti alkotás helyreállítására, munkája annál tökéletesebb, minél jobban sikerül az eredeti művet helyreállítani. E körben nincs helye az egyéni, eredeti elképzeléseknek, a saját alkotásnak. Ugyanakkor - és erre a szerzői jogi törvény magyarázata is kitér - e munka folyamán keletkezhetnek szerzői művek, mint önálló rajzok, szakmai tanulmányok (Gyertyánfy Péter szerk.: A szerzői jogi törvény magyarázata Kiadja: KJK Kerszöv, Bp. 2000.)

d) *Tanulmánytervek jogi megítélése*

A tanulmányterv is lehet az építészeti terv olyan első változata, amely szerzői jogi védelem alatt álló alkotásnak minősül. Ennek feltétele, hogy el kell érnie az alkotás szintjét, és egyéni eredeti jelleggel kell bírnia.

Szerzői Jogi Szakértői Testület 17/2009. számú szakvéleménye szerzői jogi védelmet adott a perbeli tanulmánytervnek.

Szerzői Jogi Szakértői Testület szakvéleménye (06/07/01.) egy beépítési tanulmánytervhez kapcsolódó szerzői jogvitában az alábbiakat tartalmazta:

A neves magyar építésztervező beépítési tanulmánytervet készített egy alapítás alatt álló egyetem campusára. Ennek során különös gondot fordítottak arra, hogy a megjelenített építészeti stílus összhangja az épületek között megjelenjen, és a közösségi terek ezt nyilvánvalóan mutassák. Az egyetem vezetése a megtervezett és megvalósult – egységes építészeti stílust mutató – campus kellős közepén könyvtárépületet kívánt tervezetni egy másik tervezőirodával, ami a tanulmánytervet készítő tervező szerint megbonthatja az egységes elvek alapján tervezett építészeti képet.

A beépítési tanulmányterv egy másik, új beépítési tanulmányterv viszonylatában szerzői jogi jogvédelmet élvez, annak megváltoztatásához, vagy egyes elemeinek felhasználásához az eredeti szerző engedélye szükséges. Ugyanakkor a beépítési tanulmányterv az alkotás olyan szakasza, amelyben a feltüntetett egyes épületek tervei még nincsenek készen, tehát a mű ebben a vonatkozásban valójában még „csak” vázlat. Ebből következően a beépítési tanulmánytervtől való, egy épületre vonatkozó akár lényeges, vagy teljes eltérés esetén, nem lehet mondani, hogy megvalósulna a tanulmánytervet készítő szerző szerzői jogának sérelme.

e) Ötletterv, vázlat, látványterv jogi megítélése.

Az Szjt. 1.§ (6) bekezdése kiveszi a szerzői jogi védelem hatálya alól az ötletet, elgondolást. „*Valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek.*”

A BDT2006/1499. sz. határozat foglalkozik a tervekészítés fázisaival: „A terv előkészítése során megjelenő műszaki gondolatok, elképzelések szerzői műnek nem minősülnek, ha az ötlet szintjét nem haladják meg. Szerzői jogsérelem ezért nem valósul meg, ha az új tervező nem a műszaki megoldást, hanem legfeljebb az ezzel kapcsolatos ötletet veszi át, és más építészeti megoldást alkot.”

A Szerzői Jogi Szakértő Testület 24/2009/1. számú szakvéleménye *vázlat* szerzői jogi megítéléséről:

A megvizsgált Vázlat az eljáró tanács megítélése szerint nem tartalmazza azokat a legfontosabb építészeti determinációkat, tartalmi és esztétikai elemeket, amik egyértelműen meghatároznák a későbbi tervezési folyamat valamennyi jelentős elemét, így amelyek megalapoznák a terv egyéni, eredeti jellegét. Mivel a bemutatott Vázlatnak sem a tartalma, sem pedig megjelenítése nem éri el azt a szintet, ami meghatározhatná egy építészeti alkotás tartalmi és formai elemeit, építészeti műként szerzői jogi védelmet nem élvezhet.

Az eljáró tanács megítélése szerint a Vázlat egy építészeti mű ötletének tekinthető, amely az Szjt. 1. § (6) bekezdése okán szerzői jogi oltalmat nem élvezhet.

A leírtak ellenére lehetnek és vannak olyan egyedi esetek, amikor a szerzői jogi védelmet az ilyen tervek is megkapják.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület 26/2004 számú szakvéleménye egy *látványtervvel kapcsolatban*:

Az adott jogesetben építészeti alkotás látványtervét használták fel hozzájárulás nélkül engedélyezési és kivitelezési tervdokumentáció készítéséhez. Kérdés volt, hogy a látványterv szerzői alkotásnak, vagy ötletszerű megoldásnak minősül-e, azaz kaphat-e szerzői jogi védelmet?

Az eljáró tanács megállapítása szerint az első és második koncepcióhoz csatolt látványterv, továbbá rajzok nem érik el azt a szintet, hogy azok alapján az épület megvalósítható lett volna, ezért építészeti tervként nem – hanem csak grafikai műként – részesülhetnek szerzői jogi védelemben

A látványterv és a részletesebben is felvázolt műszaki megoldások összességében nem érik el a szakmai, igazgatási értelemben vett építészeti terv szintjét, mivel önmagában ezek nem elégségesek az építmény kivitelezéséhez, de még annak engedélyezéséhez sem.

Az átadott harmadik koncepció azonban részletes, több külső és belső nézőpontból történő, látványtervi szinten kidolgozott. A látványtervhez részleges alaprajz, illetve egyes – nem az összes – részlet (például a tetőszerkezet egyes megoldásai, az oszlopfők, egyéb dekoratív elemek kivitelezése) műszaki megvalósítását tartalmazó ábrák, valamint a koncepció megvalósításának költségvetése is elkészült.

A látványterv készítője által felvázolt megoldások az eljáró tanács álláspontja szerint a szerzői jogi oltalom alatt önmagában nem álló ötletek olyan rendszerévé álltak össze, amely már eléri a szellemi alkotótevékenységen alapuló egyéni-eredeti jelleget. Ebben az esetben az ötletek művé váltak, kidolgozójuk pedig szerzővé.

2) Az egyéni alkotás milyen tervfajttá válik szerzői jog tárgyává?

Annak érdekében, hogy az építész-tervezők el tudjanak igazodni, hogy az általuk kötött építészeti tervezési szerződésnek szerzői alkotásra, vagy az alkotás szintjét el nem érő szellemi termékre kell felhasználási szerződési kikötést tartalmaznia, úgy gondoljuk, szükség van valamelyes zsinórmértékre.

Áttekintve a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeit, bár ezekben tett megállapítások egyedi esetekre vonatkoznak, mégis találunk olyan közös kritériumokat, melyek támpontul szolgálhatnak:

Az alkotás szintjét az adott terv, illetve tervfázis akkor éri el, ha az egyértelműen és kellő mélységben tartalmazza azokat a legfontosabb funkcionális, műszaki és esztétikai tartalmakat, amelyek determinálják, meghatározzák a későbbi tervezési folyamat valamennyi jelentős elemét, azaz az építészeti alkotást, és igazolhatják annak egyedi, eredeti voltát. A szerzői műnek mind tartalomban, mind pedig megjelenítésben el kell érnie azt a szintet, hogy meghatározza egy építészeti alkotás tartalmi és formai elemeit, egyértelműen determinálja a megvalósítást.

A fenti szempontokra is figyelemmel, az engedélyezési, illetve kivitelezési építészeti tervek vélelmezten eléri azt a kidolgozottsági szintet (a többi tervfázis esetében ez külön vizsgálendő), amely alapján az épület megvalósítható, így ezek tervként részesülhetnek szerzői jogi védelemben, amennyiben azoknak - más tervekhez képest - egyéni, eredeti jellege van.

3) Szerzői jogok megszerzése, egyéni alkotással, munkáltatói megbízással. Törvényi megfogalmazás értelmezése. 4) Hogyan szerzi meg a munkáltató a szerzői jog vagyoni részét?

a) szerzői jogok megszerzése egyéni alkotással

A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző), az építészeti alkotás tervének létrehozásával keletkezik a szerzői jog.

A szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilletik a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok - összessége.

Az építészeti területén ez két elkülönült időpont is lehet, hiszen nemcsak a tervre, hanem az épületre is kiterjed a szerzői jog.

A szerzői jog jogosultja a szerző, aki fő szabály szerint, csak természetes személy lehet, alkotó munkát csak ő tud kifejtetni.

Amennyiben a felhasználási szerződést, vagy a felhasználási jogra vonatkozó kikötést is tartalmazó építészeti tervezési szerződést egy gazdasági társaság, vagy egyéb gazdálkodó szervezet köti, annak a szerzőtől eredő felhasználási joggal kell rendelkeznie.

b) munkaköri kötelezettség körében alkotott mű

Az Szjtv. 30.§ (1) bekezdése értelmében, ha a mű (építészeti terv) létrehozása a szerző munkaviszonyból folyó köteleessége, *a tervek átadásával a munkáltató szerzi meg a műhöz kapcsolódó vagyoni jogokat.*

Az, hogy az adott szerzőnek munkaköri kötelezettsége-e az építészeti tervek létrehozása, a munkaszerződésből és a munkaköri leírásból derülhet ki, vita esetén mérvadó lehet az adott gazdálkodó szervezet tevékenységi köre is.

A munkaköri kötelezettségként alkotott művek esetében közömbös, hogy a szerző azt munkaidőben, munkahelyen alkotta-e meg, vagy máshol és munkaidőn kívül (pl.: munkáltatótól kapott tervezési feladatot otthonában, saját gépén, munkaidő után végzi).

A munkáltató és a munkavállaló akár a munkaszerződésben, akár egyedileg, külön megállapodásban is megegyezhetnek arra vonatkozóan, hogy a mű átadásával a munkáltató nem szerzi meg a vagyoni jogokat, vagy bizonyos felhasználási módokat a szerző megtart magának (pl.: kiállítás joga).

A munkaviszonyban, munkaköri kötelezettség teljesítéseként létrehozott művek szerzője, *eredeti alanya a munkavállaló építésztervező*, a munkáltató a vagyoni jogokat (felhasználás joga) *törvény erejénél fogva szerzi meg*, a törvény azon szóhasználata, hogy munkáltató e tekintetben a szerző jogutódja, ezt az összefüggést kívánja kifejezni.

A munkaviszonyban, munkaköri kötelezettség teljesítéseként létrehozott művek esetében tehát a vagyoni jogokat a munkáltató gyakorolja.

5) A rendszerváltás előtti nagyvállalati rendszerben minek alapján vélelmezhetik úgy, hogy a munkabérrel a tervezőtől „megvették” a szerzői jogok vagyoni részét?

A vélelem alapja az, hogy az államosításokat követően, hosszú évekig nem volt megengedett a magántervezés, az építésztervezők tervezővállalatok keretei között terveztek. Nem is lett volna apparátusuk és eszköztáruk magántervezésre, különösen nem középületek, közönség számára nyitva álló nagyobb épületek tervezésére, így a nyolcvanas években lehetővé váló magántervezés is többnyire szűk keretek között maradt.

Az akkoriban hatályban lévő 1969. évi III. törvény vonatkozó rendelkezései nagyon hasonlóan alakultak a jelenleg hatályban lévő Szjtv.-hez képest, ha a mű (terv) elkészítése a szerző munkaköri kötelezettsége volt és a munkáltató a munkaviszony tartalma alapján a mű felhasználására jogosult, a felhasználás joga az átadással szállt át a munkáltatóra.

Nem volt szokásos, tekintve az uralkodó viszonyokat, hogy az akkori munkaszerződésekben az építésztervező munkavállalók saját maguknak felhasználási jogokat kötöttek volna ki, csorbítva a munkáltató törvényen alapuló felhasználási jogait.

Az ez idáig felszínre került jogvitákban, maguk a tervezők sem vitatták, hogy az érintett épületet munkaviszony keretei között és nem magántervezőként tervezték, nem vitatták azt sem, hogy a munkáltató megszerezte a felhasználási jogokat.

6) és 7) Ha jogutód nélkül szűnik meg egy cég, a vagyoni jogok kire szállnak. A túlélő építész örökli-e az alanyi jogokkal a vagyoni jogokat is, vagy az ilyen műnek nincs a szerzői jogokból fakadó vagyoni értéke ezután?

A jogutóddal történő megszűnés esetét csak a jelenleg hatályos szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 30.§ (2) bekezdése szabályozza, lefektetve, hogy a munkáltató által megszerzett vagyoni jogok *a munkáltató személyében bekövetkezett jogutódlás esetén átszállnak a munkáltató jogutódjára.*

A munkáltató jogutód nélküli megszűnését követő jogi helyzetet, azaz, hogy a vagyoni jogokat ki gyakorolhatja, sem a szerzői jogról szóló korábbi, 1969. évi III. törvény, sem a jelenleg hatályos 1999. évi LXXVI. törvény nem rendezi, de a válasz levezethető a korábbi Szjtv. más rendelkezéseiből, korábban hatályban volt más jogszabályokból, és a jogutód nélküli megszüntetésre vonatkozó eljárások összefüggéseiből:

a) A korábbi **Szjtv. 14.§ (2)** bekezdése úgy rendelkezett, ha jogszabály a felhasználási jog gyakorlásának leghosszabb időtartamát kötelezően meghatározza, ennek *elteltével a felhasználási jog a szerzőt illeti meg*. Ugyancsak *a szerzőt illeti ez a jog* akkor is, ha vele a *munkáltató jogszabályban megállapított idő alatt nem él*.

E (2) bekezdés szabályozáspolitikájából látható, hogyha a munkáltató bármely okból nem él felhasználási jogával, vagy e joggyakorlási idő megszűnik, *a szerzőt illető vagyoni jogok nem szűnnek meg, hanem azok visszaszállnak a szerzőre*.

b) Ismételten hangsúlyozni szükséges, hogy a mű felhasználásának joga eredendően a szerzőt illeti. Ezt a jogot vagy felhasználási szerződéssel, vagy a törvény kifejezett rendelkezése alapján szerezheti meg más (munkáltató, munkáltató jogutódja, szerző halála esetén jogutódja, örököse, stb.)

c) A felhasználás joga tehát munkaviszonyon alapulva, a munkaszerződés keretei között, törvéynél fogva szállt át a munkáltatóra, aki ennek alapján volt jogosult 3. személlyel (megrendelő) felhasználási szerződést kötni, a művet hasznosítani.

(Vannak olyan szakirodalmi állásfoglalások, melyek a munkaszerződést sajátos felhasználási szerződésként fogják fel, amiből szintén az a következtetés vonható le, hogyha a szerződés jogosultja jogutód nélkül megszűnik, ezzel megszűnik az őt illető felhasználási jog is.)

d) A szerzői jogi törvény magyarázata (szerk.: Gyertyánfy Péter, kiadja KJK Kerszöv Bp. 2000. 240. oldal) foglalkozik a kérdéskörrel, de általánosságban, valamennyi szerzői alkotásra vonatkozóan, az építészeti alkotások kivételes jellegére nem tér ki, illetve nem vezeti végig a végelszámolási és felszámolási eljárási szabályokat. Következetes jogi levezetés nélkül mégis eljut oda, hogy megfogalmazza, kívánatos lenne olyan konkrét szabály, amely rendelkezik arról, hogy a gazdálkodó szervezet jogutód nélküli megszűnése esetén a felhasználás joga a szerzőre visszaszáll. (Megjegyezzük, hogy a végelszámolási és felszámolási szabályok következetes végigvezetése is azt az eredményt hozza, hogy a munkáltató felhasználási joga megszűnik, a felhasználási jog ettől kezdve a szerzőt, mint eredeti jogosultat illeti.)

e) A Szerzői Jogi Szakértő Testület 09/08/1. számú szakértői véleményében található egy bírósági ítéletre történő hivatkozás. A jogesetben a munkáltatót felszámolták, kérdés volt, hogy a munkavállaló szerző által létrehozott tervek vonatkozásában ki gyakorolhatja a vagyoni jogokat.

Az eljáró bíróság az alábbiakat állapította meg: „az épület korábbi fázisainak tervezése (1994-1999) idején hatályos szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény 14. §-a és a végrehajtása tárgyában kiadott 9/1969 (XII. 29.) MM. rendelet 12. § (2) bekezdésében foglaltak értelmében a szerzői jogok egyébként is a munkavállaló szerzőre visszaszálltak a munkáltató megszűnése okán.”

A munkáltató jogutód nélküli megszűnése esetén, a szerzői alkotáshoz fűződő vagyoni jogok gyakorlója ismét a volt munkavállaló, mint szerző, a szerzői jogok eredendően is őt illeték, csak a munkaviszonyra való tekintettel, a munkáltató fennállásáig, törvény erejénél fogva

korlátozást szenvedtek. A szerző e korlátok (munkáltató jogai) megszűnésével újra gyakorolhatja „teljes” szerzői jogát.

A munkáltató jogutód nélküli megszűnése nem jelenti, és nem jelentheti azt, hogy maga a felhasználás joga is, mint vagyoni jog megszűnik. A vagyoni jogok, mint a szerzői jog részét képező jogok a szerző életében és a halálát követő védelmi időn belül fennállnak.

8) Az építészeti tervezési szerződés díjának hány százaléka lehet a szerző vagyoni jogaihoz tartozó felhasználás díja? 9) Mi a vagyoni jog piaci értéke? 10) Milyen összeg a méltányos a felhasználói jog átengedéséért? Minek hány százaléka?

A szerző vagyoni jogai képezik - a szerző személyhez fűződő jogai mellett - a szerzői jog másik fő területét.

A szerző vagyoni jogai alatt értjük azt, hogy a szerzőnek kizárólagos joga van a mű felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére.

A vagyoni jog olyan átfogó, kizárólagos jogosultság, amely a mű minden ismert és ismeretlen jövőbeli hasznosítását a szerzőnek tarja fenn.

A terv felhasználására vonatkozóan engedély csak felhasználási szerződéssel szerezhető.

A szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, a díjazás a szerzőt az engedély, vagyis a felhasználás joga fejében illeti meg, mely független attól, hogy a művet ténylegesen felhasználták, vagy sem.

A szerző vagyoni jogainak önmagában nincs piaci értéke, a díj az egyes felhasználási módokhoz, a felhasználás terjedelméhez kötődik.

A felhasználási díj mértéke függ attól, hogy jövőben megalkotandó mű, vagy már létrehozott mű felhasználásáról van szó, továbbá függ a felhasználás módjától, terjedelmétől, területi, időbeli, személyi hatályától.

a) Jövőben megalkotandó mű: építészeti-tervezési szerződés

A tervezési szerződés, mint vállalkozási szerződés, esetében valójában kettős szerződésről beszélünk. Az építésztervező egyrészt arra vállalkozik, hogy a szerződésben leírt feltételeknek és céloknak megfelelően elkészíti az építészeti-műszaki tervet, azaz munkával elérhető eredményt hoz létre, és azt a megrendelőnek átadja. Ez a vállalkozási rész, a munkavégzés díja.

Miután azonban a tervezési szerződés alapján létrehozott építészeti-műszaki terv szerzői alkotásnak is minősül, ahhoz, hogy az Szjtv. szabályai szerint a megrendelő fel tudja azt használni céljaira, e vállalkozási szerződésnek egy felhasználásra vonatkozó szerződési részt is kell tartalmaznia, így a vállalkozói díj egy része valójában a szerzői alkotás felhasználásának, az átengedett felhasználási jognak ellenértéke.

Az, hogy hogyan alakulhat a tervezési díj mértéke, ezen belül hány százalék a felhasználás díja, arra vonatkozóan nincs jogszabályi előírás (a nyolcvanas évek közepéig volt rá jogszabály), de a MÉK ajánlott Díjszámítási Segédlete tartalmaz idevágó rendelkezéseket.

BDT2008. 1862. A jövőben megalkotandó műre vonatkozó szerződés esetében, amennyiben a felhasználó elfogadja az elkészített művet és megfizeti a díjat, megszerzi a mű felhasználására a szerződésben meghatározott terjedelmű felhasználási jogot is. Ezért a kikötött díj - a felek ellenkező megállapodásának hiányában - fedezi az engedély alapján megszerzett jog és az elvégzett munka ellenértékét is.

b) Már megalkotott tervek további felhasználása (pl.: engedélyezési terv tenderterv, illetve kiviteli terv készítésére vonatkozó felhasználása; tanulmányterv, pályázati terv, vázlattev

engedélyezési terv készítésére történő felhasználás; tervek és az épület reklámcélú felhasználása; utánépítés, stb.)

Erre vonatkozóan sincs jogszabályi előírás, a MÉK *ajánlott* Díjszámítási Segédlete sem tartalmaz idevágó rendelkezéseket.

A korábban hatályban volt a magántervezési tevékenység díjazásáról szóló II/5/1981. ÉVM számú ármegállapítás szerint az egyedi tervek ismételt felhasználása esetén a tervezési díj 45%-a számítható fel (utánépítés).

Szerzői Jogi Szakértői Testület 6/1994. számú szakvéleménye: Az építészeti szakmában kialakult gyakorlat szerint azokban az esetekben, melyekben az eredeti tervező személyes közreműködése nélkül történik a tervek felhasználása, adaptálása, az eredeti tervezési díj 30%-a a szokásos mérték a felhasználás fejében.

Szerzői Jogi Szakértői Testület 25/1994. számú szakvéleménye: ha a kiviteli tervet nem az engedélyezési terv készítője készíti, és az engedélyezési terv készítője szerzői felügyeletet nyújt, ennek a szerzői felügyeletnek az ellenértéke az eredeti tervezési díj 4%-a. (A jogesetben az eredeti tervező által készített tenderterveket használták fel kiviteli tervek készítésére, a tendertervek elkészítéséért a tervező a díjat megkapta.)

11) Milyen jogai vannak az eredeti tervezőnek (szerzőnek) a tervek továbbtervezésében, a tervek alapján megvalósult épület formájának jelentős megváltoztatásában?

12) Mi számít az épület jelentős megváltoztatásának? Pl.: mellépítés, toldás, belső átalakítás funkciómódosulás nélkül, akadálymentesítés, homlokzati rekonstrukció (panelprogram esetén).

A kérdések a szerzői jog mindkét területét érintik: *a személyhez fűződő jogokat és a vagyoni jogokat egyaránt.*

A szerzőt *a mű létrejöttétől kezdve* megilletik a szerzői jogok - *a személyhez fűződő és a vagyoni jogok* - összessége.

A személyhez fűződő jogok egyike *a mű egységének, integritásának védelme* (Szjt. 13.§).

A szerzői jog nyelvére lefordítva, az alább bemutatott mértékű és jellegű változtatások minősülnek „jelentős megváltoztatásnak”:

1) A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy csorbítása, amely *a szerző becsületére, vagy hírnevére sérelmes*. A szerzői jogi törvény magyarázata ehhez hozzáfűzi, hogy a tilalom természetesen a szemmel érzékelhető változtatásokra vonatkozik.

Minden olyan változtatás, mely nem érinti a mű lényeges vonásait és a művészi összképet, megengedett (Szerk.: Gyertyánfy Péter: A szerzői jogi törvény magyarázata KJK-KERSZÖV Kiadó Budapest, 2000. 326. p. 3.1. pont)

2) A mű jogosulatlan megváltoztatásának minősül az építészeti alkotás vagy műszaki létesítmény *tervének* a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja (Szjt. 67.§ (1) bek.)

A szerzői jogsértés megítéléséhez vizsgálni kell az Szjt. 13. §-át és 67.§ (1) bekezdését is, illetve azt, hogy milyen ezek egymáshoz való viszonya.

A 13. § értelmében személyhez fűződő jogsértésről van szó a mű eltorzítása, vagy más olyan megváltoztatása esetén, mely a szerző becsületére, vagy hírnevére sérelmes.

A 67.§ (1) bekezdésben szabályozott jogsértés esetén „a hírnév” és „becsület” kritériumok nem kaptak helyet, azaz önmagában jogsértés a terv olyan engedély nélküli megváltoztatása, mely a külső megjelenést, vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja.

A 13.§ az általános szabályok közé, míg a 67.§ (1) bekezdés az egyes műfajokra vonatkozó különös rendelkezések közé tartozik, ebből fakadóan a 67.§ (1) bekezdés önmagában, a 13.§-től függetlenül is alkalmazandó.

A 67.§ (1) bekezdése ugyan csak az építészeti alkotások terveire vonatkozólag mondja ki, hogy jogosulatlan megváltoztatásnak minősül az építészeti alkotás tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása, amely a külső megjelenést, vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja, *de értelemszerűen igaz ez magára az épületre is*. Az építészeti alkotások megvalósulásának első fázisa - figyelemmel az érvényesülő közjogi szabályokra - többnyire a rajzi tervdokumentáció, második fázisa az annak alapján történő kivitelezés, az épület létrehozása, vagy az épület megváltoztatása.

Hangsúlyozni kell, hogy az a megváltoztatás, amely nem hat ki a külső megjelenésre, vagy a rendeltetésszerű használatra, csak akkor minősül jogsértésnek, ha az a szerző becsületére, vagy hírnevére sérelmes (13.§).

A 13.§ és 67.§ (1) bekezdésében taglalt változtatások csak akkor jogszerűek, ha azokhoz a szerző hozzájárult a változtatást megelőzően, de azt akár utólag is jóváhagyhatja.

A melléépítés, toldás a külső megjelenést befolyásolja, ahhoz az épület eredeti tervezőjének, a szerzőnek a hozzájárulása szükséges. A homlokzati rekonstrukció, ha az valóban rekonstrukció, az eredeti újjáélesztése, nem befolyásolja a külső megjelenést, így az hozzájárulás nélkül elvégezhető. Más a helyzet, ha nem csak rekonstrukcióról van szó, hanem egyben változtatásról is (pl.: az épület karakterét, az eredeti tervező sajátos látásmódját, a jellemző díszítőelemeket, motívumokat, vagy az adott tervezőre, építészeti stílusra jellemző színvilágot megváltoztatja), és az eltérés, eltérések mértéke kihat a külső megjelenésre, akkor szükséges az eredeti tervező-szerző hozzájárulása.

Példa az épület külső megjelenésének megváltoztatására:

SzJSZT 38/2001 szakvélemény

Megrendelő szegedi intézetét kívánta átalakítani, amelynek tervezését a H. Mérnöki Iroda Kft-nél rendelte meg. Az eredeti épület tervezője S. A., aki személyhez fűződő jogainak megsértésére hivatkozott a tervezett átalakításokkal kapcsolatban. A szakértői testület megállapította, hogy az átépítés az építmény külső megjelenését lényegesen megváltoztatja. A déli homlokzaton, a földszinten meglévő szélső ablakok 7-7 méter szélességben befalazásra kerülnek, és az ablakokra hálós rács kerül elhelyezésre. A keleti és nyugati homlokzatokon a meglévő ablakok helyett kevesebb ablakot helyeznek el, minden egyes traktus szélső ablakmezőinek befalazása árán. A tetőtérben a kopilit üvegfal helyére ajtó és ablak kerül. Az északi homlokzaton a középső traktus üvegfala helyett középen egy sor kettős ablak kerül beépítésre.

Az eljáró tanács állásfoglalása szerint a fentiek egyértelművé teszik, hogy a homlokzaton végrehajtandó változtatások az épület külső megjelenését jelentősen befolyásolják, az átépítés egyebekben egyes helyeken a rendeltetésszerű használatot is befolyásolja, a változtatás a szerző hozzájárulása nélkül jogosulatlannak minősül.

A belső átalakítás funkciómódosulás nélkül (ez leginkább középületek, bevásárlóközpontok, közönség számára nyitva álló egyéb helyiségek esetében jellemző) akkor jogellenes, ha az a mű eltorzításával jár, vagy, ha az a szerző hírnevére, vagy becsületére sérelmes (jelentős változtatások előtt érdemes emiatt a szerző hozzájárulását kérni).

A bevásárlóközpontok belső tereit a tulajdonosok üzleti érdekekből gyakran módosítják, alakítják, pl.: információs pult helyére eladóteret tesznek; a burkolt tartópilléreket körberakják elárusítóbódékkal; reklámhordozókat helyeznek el.

Megtörtént példák: Egy étkezőudvar egyik legexponáltabb és számos ember egyidejű étkeztetésére alkalmas étkezőrészéből a tulajdonos az asztalokat és székeket elvitte, helyükre egy fából-műanyagból összetákolt, kizárólag a termék nevét és a rá jellemző színt hordozó Milka bódét telepített.

Az egyik bevásárlóközpont ún. felülvilágító ablakait az egyik mobilszolgáltató éppen aktuális termékének reklámozása érdekében teleragasztották a termékhez kapcsolt figurákkal és színekkel, így az ablakok eredeti funkciója elveszett, másfelől megváltozott az eredeti tetőkialakítás által kiváltott építészeti hatás.

(Dr. Bodó Gergely: A mű integritásának sérelme építészeti aspektusban In.: Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2004. augusztus, 22. oldal)

A funkcióváltással együtt járó belső átalakításra ismert példa, a Hilton Szálló jogvitája. Az üzemeltető, évekkel ezelőtt, a tervezők megkérdezése nélkül, majd kifejezett tiltakozásuk ellenére, játékkaszinót alakított ki a szálló egy eredetileg más célra berendezett helyiségcsoportjából. Az ügyből szerzői jogvita lett, mely végül a felek megegyezésével zárult.

Az akadálymentesítés, ha nem érinti lényegesen és jellegében az épület külső megjelenését, az nem jár az épület eltorzításával, nem sérti a szerző személyhez fűződő jogait (pl.: egy három előlépcsőn felvezető rámpa az épület jellegét nem változtatja meg, ugyanakkor egy külső lift már alapvető módosulást jelenthet.)

A szerző a személyhez fűződő jogairól nem mondhat le, azokat nem ruházhatja át (az ilyen szerződési kikötések érvénytelenek), a szerzői vagyoni jogosultság átszállása vagy átruházása (felhasználás engedélyezése) nem érinti a személyhez fűződő jogok fennállását és azt, hogy a szerzőtől a fentebb említett változtatásokhoz engedélyt kell kérni.

E körben kell megemlíteni az Szjtv. 50.§-ába foglalt azon szabályt, hogyha a szerző a mű felhasználásához hozzájárult (pl.: épület terv alapján történő megépítése), a felhasználáshoz *elengedhetetlen* (pl.: kivitelezés során) vagy *nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat köteles végrehajtani*. Ha e kötelezettségének nem tesz eleget, vagy nem tud eleget tenni, a felhasználó a változtatásokat hozzájárulása nélkül is végrehajthatja. (Ilyen helyzet alakulhat ki, ha pl.: a kiviteli dokumentációt - felhasználási engedély birtokában - nem az engedélyezési dokumentációt létrehozó építésztervező készíti, és a kivitelezés érdekében nyilvánvalóan szükséges, elengedhetetlen változtatásokra van szükség a kiviteli terveken az engedélyezési tervekhez képest, vagy akár a kivitelezés során merülnek fel szükséges változtatási igények, melyeket a terveken nem, de az épületen kell megoldani. Ez utóbbi esetben a szerző hozzájárulása könnyebben beszerezhető, ha a tervezői művezetést ő végzi. Egyebekben a tervektől (engedély nélkül) eltérő kivitelezés jogosulatlan megváltoztatásnak minősül. (Megjegyezzük, hogy a felhozott példák kizárólag szerzői jogi szempontból taglalták a felhasználáshoz elengedhetetlen változtatásokat, azok közjogi megítélését - a jogerősítési záradékkal ellátott engedélyezési dokumentációtól való eltérés lehetősége - mellőztük.)

Kiemelést érdemel, hogy a megváltoztatás nem jelenti egyben és feltétlenül a terv felhasználását, a megváltoztatáshoz való hozzájárulásért ezért a törvény értelmében nem jár díjazás a szerzőnek, mert az nem a vagyoni jogosultságokhoz, hanem a személyhez fűződő jogokhoz tartozik. Az, aki akkor hajlandó a felhasználással nem együtt járó megváltoztatáshoz

hozzájárulni, ha azért díjat kap, visszaél szerzői minőségéből fakadó személyhez fűződő jogaival.

A megváltoztatás ún. szélsőséges esete az *átdolgozás*. Ez már túlmutat a személyhez fűződő jogok területén, átnyúlik a vagyoni jogok területére. *Az átdolgozás ugyanis a mű olyan lényeges megváltoztatása, melynek eredményeképpen az eredeti műből származó másik mű jön létre, újabb szerzői alkotás születik, ami az eredeti mű elengedhetetlen felhasználásával jár együtt. Az átdolgozás az Szjtv. 29.§ értelmében a mű felhasználásnak egyik esete.*

Az átdolgozott művet származékos műnek is szokás nevezni, mert az eredetiből származik, eléri az alkotás szintjét, egyéni, eredeti jellege van, ezért alkotóját szerzői jogok illetik.

Átdolgozás a mű minden olyan megváltoztatása, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.

Az Szjtv. 29.§ alapján, a szerző kizárólagos joga, hogy művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. *Miután az átdolgozás a vagyoni jogok területére esik, arra engedély csak felhasználási szerződéssel szerezhető, azért a szerzőnek díjazás jár. Az Szjtv. 47.§ (1) bekezdése értelmében a felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén terjed ki a mű átdolgozására.*

Az átdolgozás a szerzőnek a mű integritásához való jogát is érinti, átdolgozásra vonatkozó felhasználási jog hiányában nem csak a szerző vagyoni jogai, hanem személyhez fűződő jogai is sérelmet szenvednek.

Példa az átdolgozásra:

SzJSzT 35/2002. számú szakvélemény

1986-ban tervezési szerződés jött létre a Magyar Néphadsereg által lebonyolítással megbízott Közületi Beruházó Vállalat, mint megrendelő és az Iparterv Vállalat mint tervező között a Központi Honvéd Kórház új szárnyához tartozó épületek megtervezésére. A tervdokumentáció elkészült, a kivitelezés megkezdődött, azonban anyagi forráshiány miatt az építkezés leállt. Az épületek különböző készültségi szinten állnak, kb. 10-90% között.

Egy miniszteri döntés alapján a beruházás folytatódhatott, azonban az eredeti terveken módosításokat kell végrehajtani, melyek egy része korszerűsítési jellegű. A korábbi tervektől eltérően, melyek szerint a kórház adott szárnya 1200 ágyas lett volna, a döntés alapján lényegesen kevesebb, 560 ágyas kórházat kell megvalósítani, amely tartalmazza a sürgősségi betegellátás és a VIP betegellátás feltételeit. A tervezési feladat kiegészül ugyanezen telephelyen az MH Egészségvédelmi Intézet elhelyezésével.

A szakértői testület véleménye alapján, figyelemmel a megfogalmazott módosított tervezési követelményekre, a létrehozandó tervdokumentáció az eredeti tervek átdolgozását is jelentené, miután az eredeti tervek egyéni eredeti alkotás-elemeiből számos meghatározó jellegűt - szükségszerű adottságként - alkalmaznia kell. A vizsgált esetben az átdolgozás a rendeltetészerű használatot nem változtatja meg.

SzJSzT 29/2001 szakvélemény

Tárgyi irodaépület tervdokumentációja 1988-ban készült. 1998-ban, más tervező által készített új tervdokumentáció született, melynek megnevezése irodaépület átalakítás volt. Kérdésként merült fel, hogy a felperes által 1988-ban összeállított tervdokumentáció egészben, vagy egyes részleteit illetően felhasználásra került-e az 1998-as tervdokumentációk összeállításánál, a tervek elkészítésénél.

A szakértői vélemény szerint, az 1988-ban készült tervdokumentáció alapján megvalósult tartószerkezeteket az 1998-ban készült tervdokumentáció készítésekor részben felhasználták (pl.: a három fő épülettömb pillérváza, földemjei, lépcsőházai), részben lebontották (pl.: a három fő épülettömb közötti műhelycsarnok részek tartószerkezetei a legalsó szint

padlószervezetei), részben átalakították (pl.: a három fő épülettömb merevítő rendszere, liftblokkok), részben kiegészítették (pl.: szintenkénti üvegezett zárt-erkélyek), valamint teljesen új tartószerkezetekkel egészítették ki (emeletráépítések, emeletenként új liftblokkok és tárgyaló helyiségek, a három fő épülettömböt összekapcsoló épületszárnyak és előépítmények, a B és C épülettömbök között kialakított mélygarázs).

Az 1998-ban tervezett épületegyüttes tartószerkezeteit az 1988-ban készült tervdokumentáció alapján elkészült tartószerkezetek csak részben alkotják. A tartószerkezeti rendszer részleges felhasználásán túl az 1988-as tervdokumentáció más elemeit az 1998-as tervdokumentáció nem tartalmazza. Az 1998-as tervdokumentációban szereplő tartószerkezetek mintegy 52%-át alkotják az 1988-as dokumentáció alapján készült tartószerkezetek.

Tekintettel arra, hogy az általános tapasztalat szerint a tartószerkezetek létrehozásának költsége egy középület esetében a teljes megvalósítás költségének mintegy 40%-át teszi ki, kimondhatjuk, hogy az 1998-as tervdokumentációban szereplő épületegyüttes megvalósításához az 1988-as tervdokumentáció alapján megvalósult tartószerkezetek mintegy 21%-ban járulnak hozzá. A tervezés során a fentiekben meghatározott mértékben a felperes terve alapján megvalósult tartószerkezetek részleges felhasználásával és átdolgozásával új mű jött létre.

Megjegyezzük, több gyakorlati példa bizonyítja, hogy a megváltoztatásra irányuló indokolt tulajdonosi igények olykor nagyobb súllyal esnek latba, mint a tervező mű integritásához fűződő joga.

13) Mi az elégséges kutatás az eredeti szerző megismerésére? 14) Mi a teendő, ha a kutatás sikertelen és később jelentkezik az eredeti szerző, vagy jogutódja?

A jog nem szabályozza, hogy milyen formában és hogyan kell kutatást végezni egy építészeti alkotás szerzőjének fellelésére. Az elvárható mérték és a kívánatos eszközök igénybe vétele a joggyakorlatból, illetve a Magyar Szabadalmi Hivatal honlapjának információi alapján, továbbá az ún. árva művekhez kapcsolódó szerzői jogi szabályozáshoz fűzött miniszteri Indokolásból következtethetők ki.

Építészeti alkotások esetében, a szerző személyének, lakhelyének felkutatására az alábbi adatbázisok, illetve egyéb eszközök állnak rendelkezésre:

- Petőfi Irodalmi Múzeum adatbázisában található magyar életrajzi index építészeti, képzőművészeti művek szerzőinek legfontosabb adatait is tartalmazza (<http://www.pim.hu/object.d63cab63-0c73-4be8-af78-fd5ac3b1e2cf.ivy>),
- a nemzeti könyvtár online katalógusán belül kialakított virtuális katalógus (http://nektar1.oszk.hu/librivision_hun.html),
- Magyar Telekom online tudakozó (<http://tudakozo.telekom.hu/main?xml=main&xsl=main>),
- Személyiadat- és Lakcímnnyilvántartás, mely a keresett személlyel történő kapcsolatfelvételt is lehetővé teszi (http://www.nyilvantarto.hu/kekhh/kozoz/index.php?k=adatszolgaltatas_hu_hogyan_juthat),
- Telenor online tudakozó (<http://www.telenor.hu/elerhetoseg/telenor-online-ugyfelszolgalat/>), Magyar Ki Kicsoda (<http://old.hungary.com/kiki/>)
- Nemzeti Digitális Adattár (NDA) nagy közgyűjtemények (múzeumok, levéltárak, könyvtárak) digitális tartalmainak metaadatait tartalmazza (<http://www.nda.hu/hu/bongessz>)
- Magyar Szabadalmi Hivatal (MSZH) önkéntes műnyilvántartása (<http://www.mszh.hu/szerzoijog/onkentes/>),
- hirdetés országos napilapban,
- tájékoztatás kérése a mű más felhasználását végző személyektől, tulajdonostól
- személyes levéltári kutatás,
- cégbíróság közhiteles nyilvántartása.

Önkéntes műnyilvántartás

Az Szjtv. 94/B. § (2) bekezdése szól a Magyar Szabadalmi Hivatalnál történő önkéntes műnyilvántartásba vétel lehetőségéről. Az önkéntes műnyilvántartás részletszabályait a 18/2006. (IV. 12.) IM rendelet rendezi.

Az Szjtv. hatálya alá tartozó mű (építészeti alkotás terve is) önkéntes műnyilvántartásba vételét a szerző kérheti a Magyar Szabadalmi Hivaltól, az ott rendszeresített formanyomtatvány benyújtásával. A kérelemben meg kell jelölni a nyilvántartásba venni kért mű címét, a mű műfaját, a mű egyedi azonosítását segítő további adatokat, valamint a nyilvántartásba venni kért mű hordozóját.

A kérelemért 5000 forint igazgatási szolgáltatási díjat kell fizetni, amely a Magyar Szabadalmi Hivatal bevétele.

Amennyiben a fentiekben meghatározott adatbázisok és eszközök igazolható igénybevételével történt a kutatás, de az nem vezetett eredményre és a szerző utóbb jelentkezik, önmagában még a szerzői jogok megsértését nem teszi jogszerűvé, a szerző hozzájárulását utóbb ugyanúgy meg kell kérni, felhasználás esetén, a szerzői jogdíjat meg kell fizetni, azonban a szerző kártérítési igényének érvényesítését esetlegesen visszaszoríthatja.

Az ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodó szerző alkotásának (árva mű) felhasználása esetén, lehetőség van egy korlátozott „védelmi eszköz” igénybevételére.

Az Szjtv. 57/A. § (1) bekezdése alapján, a Magyar Szabadalmi Hivatal - a felhasználás módjához és mértékéhez igazodó díj megállapítása mellett - felhasználási engedélyt ad kérelemre annak, aki a felhasználási szerződés megkötése érdekében a szerző felkutatására az érintett műtípus és a felhasználási mód figyelembevételével megtette az adott helyzetben általában elvárható intézkedéseket, és a szerző felkutatása nem járt eredménnyel. A felhasználási engedély legfeljebb öt évre szól, a Magyar Köztársaság területére terjed ki, nem kizárólagos, át nem ruházható, további felhasználási engedély adására és a mű átdolgozására (Szjtv. 29. §) nem jogosít. Ha a felhasználás közvetve vagy közvetlenül jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját szolgálja, a díjat a Magyar Szabadalmi Hivatalnál letétbe kell helyezni. A díj letétbe helyezése a felhasználás megkezdésének feltétele. Ha a szerző személye vagy tartózkodási helye a felhasználási engedély hatálya alatt ismertté válik, a Magyar Szabadalmi Hivatal az engedélyt visszavonja azzal, hogy a felhasználás a szerző személye vagy tartózkodási helye ismertté válásának napjától egy évig folytatható. A szerző a felhasználási engedély hatályának megszűnésétől vagy a visszavonásáról szóló határozat jogerőre emelkedésétől számított öt évig követelheti a Magyar Szabadalmi Hivaltól az ott javára letétbe helyezett díj megfizetését. Az öt év lejártát követően a Magyar Szabadalmi Hivatal építészeti alkotások esetében átutalja a díjat a Nemzeti Kulturális Alapnak.

Az árva művek felhasználásra adott engedély nem terjed ki a már említett feldolgozásra, mint a felhasználás egyik módjára és nem pótolja a hozzájárulást a mű megváltoztatásához.

15) Egyes közbeszerzési eljárások a szerzői jogról való „lemondást” kérik a tervezőktől. Van-e ennek jogi alapja? Ha nincs, etikai vétség-e, ha valaki szerzői jogáról lemond, hogy előnyt szerezzen másik tervezővel szemben?

Az eddig ismerttetett szabályok jegyében látható, hogy a szerzői jogról nem lehet lemondani, a szerzőt illető vagyoni jogok alapján az alkotás felhasználáshoz lehet hozzájárulni, a felhasználáshoz való hozzájárulás azonban nem érinti a szerző személyhez fűződő jogait, azok a szerzőnél „maradnak”.

A kiíró a közbeszerzési dokumentáció részeként köteles elkészíteni a szerződéstervezetet (Kbtv. 54.§ (1), melynek ismeretében teszik meg az ajánlattevők ajánlataikat. A közbeszerzési eljárás az építészeti tervezési szerződés, illetve beruházási szerződések (ezek keretén belül a

kiviteli dokumentáció elkészítésére irányuló szerződések) létrehozásának folyamatát szabályozzák, azonban senkit nem köteleznek ajánlattételre. Az ajánlattevők saját döntésén, szabad akaratán múlik, hogy kívánnak-e az adott feltételek mellett ajánlatot tenni és nyertesség esetén szerződést kötni, vagy sem. *Ebben az összefüggésben a „közbeszerzési szerződésekben” található szerzői jogra is kiterjedő rendelkezések nem jogellenesek, mert ha a kikötéseket a tervező nem tudja elfogadni, akkor nem tesz ajánlatot.*

A szeptemberben hatályba lépett egyik új szabály szerint, a tárgyalásos eljárásban (pl. tervpályázati eljárás előzte meg a közbeszerzési eljárást) az ajánlatkérő jogosult szerződéstervezet helyett csak az általa ismert szerződéses feltételeket meghatározni (ezek valószínűleg alapszintű feltételek és a szerzői jogokra, mint részletkérdésre nem terjednek majd ki), ezzel megnyílhat a lehetősége annak, hogy a tárgyalásos eljárásban a tervezők a szerződés tartalmának kialakításában, ezen belül a szerzői jogi kérdésekben, közös megegyezésre jussanak a kiíróval, és ne egy előre elkészített szerződésbe „kényszerüljenek” bele.

Elmondható, hogy a „közbeszerzési szerződések” az építészeti alkotásokhoz fűződő szerzői jogokat kiíróként és esetenként is eltérően rendezik, sajnos akadnak közöttük kifejezetten jogsértő rendelkezések is, ezekből egy tipikus példát említünk:

„Tervező Megrendelő részére korlátlan felhasználási jogot biztosít, melynek keretében Megrendelő a tervet szabadon felhasználhatja. A szabad felhasználás magában foglalja azt a lehetőséget is, hogy a tervet Megrendelő módosítsa, kiegészítse, továbbtervezzék, vagy erre harmadik személy részére engedélyt adjon.”

Az Szjtv. 9. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át, és a szerző nem mondhat le róluk. A vagyoni jogok körébe tartozó felhasználás engedélyezése nem érinti a szerző személyhez fűződő jogait - köztük a mű integritásához való jogot - ezek továbbra is a szerzőt illetik.

A szerző a személyiségi jogok sérelmére alkalmas változtatásokhoz általános jelleggel előre nem járulhat hozzá, mert ez az a jogról való előzetes lemondást jelentené, azaz a terv felhasználásához való hozzájárulás nem jelenti, és nem jelentheti a megváltoztatáshoz (módosítás, kiegészítés, továbbtervezés) való előzetes hozzájárulást. Mindez nem zárja ki, hogy alkalmanként, a megváltoztatás jellegének, mértékének ismeretében, később ahhoz ne járulhatna hozzá.

Mindemellett az Szjtv. 50.§ alapján, ha a szerző a mű felhasználásához hozzájárult a felhasználáshoz *elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat köteles maga végrehajtani*, és ha e kötelezettségének nem tesz eleget, kizárólag akkor jogosult a felhasználó a változtatásokat hozzájárulása nélkül mással végrehajtani.

A szerző törvényben biztosított joga, hogy vagyoni jogairól szabadon, belátása szerint rendelkezzen, és még ha ő másokhoz képest engedékenyebb is (másokhoz képest nagyobb terjedelmű, vagy többféle felhasználási jogot enged), nem jelentheti az etikai szabályok megsértését.

Dr. Barta Judit PhD tszv. egy. doc.
ME ÁJK. Kereskedelmi Jogi Tanszék
MÉK JMB tag
B-A-Z Megyei Építész Kamara titkára